

“een historisch gebouw moet leven en onderdeel zijn van zijn omgeving”

Deskundige Pauline van Roosmalen

over koloniale architectuur in Indonesië

Staat u ook wel eens perplex van het weinige historisch besef in Indonesië en de prachtige koloniale gebouwen die men laat verloederen? Iedere keer als ik met bezoekers Kota bezoek, word ik verdrietig van de puinhoop aan de Kali Besar. Die prachtige volledig verwaarloosde huizen aan het vervuilde kanaal. Wat kriebelen je handen om daar niet wat aan te doen. Nou ja, ze zijn in ieder geval nog niet afgebroken... Nee, ik heb persoonlijk geen hoge pet op van het behoud aan erfgoed hier in Indonesië.

Een gesprek met een expert

Daarom was het bepaald verfrissend om Pauline van Roosmalen te ontmoeten. Ze heeft kunst -en architectuurgeschiedenis in Nederland gestudeerd. Tijdens haar studie raakte ze geïnteresseerd in de Nederlands-Indische architectuur. Nadat ze haar scriptie had geschreven over de stedenbouwkundige ontwikkeling van Bandung begin twintigste eeuw, besloot ze in 1993 een jaar naar Indonesië te gaan om het land, de steden en de archieven te leren kennen. Ondertussen is ze gepromoveerd op het onderwerp ‘stedenbouw in Nederlands-Indië (1901–1951)’ en een echte specialiste op dit gebied. Tegelijkertijd heeft ze in Indonesië een omvangrijk netwerk opgebouwd van mensen die zich bezighouden met het erfgoed van Indonesië, met name verrassend veel jongeren.

Toen Pauline naar Indonesië ging, werd ze gewaarschuwd dat er hier meer wordt afgebroken dan bewaard. Maar ondertussen weet ze hoeveel Indonesische mensen bezig zijn met het behoud van hun erfgoed. En heeft ze geleerd dingen in perspectief te zien.

Een andere kijk

De restauratie van de vroegere kantoren van het Nationaal Archief aan de Jl. Gaja Mada is uitgevoerd door zowel Indonesische als Nederlandse specialisten. In 1995 werd het gebouw met veel fanfare ‘geopend’ zonder dat er een bestemming voor was. Hetzelfde was het geval met het voormalige gebouw van de Bataafsche Kunstkring, later Kantor Imigrasi in Menteng. Dit gebouw heeft enige jaren leeggestaan totdat besloten werd tot restauratie. Voor beide bovenstaande gebouwen gold dat men bij de aanvraag en tijdens de restauratie nog geen idee had over de bestemming. Nu is in Kantor Imigrasi de Budha Bar gevestigd.

Een ander restauratieproject is het vroegere hoofdkantoor van Bank Indonesia in Kota, omgebouwd tot een museum. Volgens Pauline op z’n minst onhandig en jammer omdat, hoe je het ook wendt of keert, musea haast nooit geld genereren en om de hoek, toen de

plannen gemaakt werden, al drie musea waren. Pas toen Café Batavia zich aan het plein vestigde, kwam er wat reuring en kwamen er meer bezoekers. Pauline: “Het is een gemiste kans dat er niet creatiever met de nieuwe bestemming van het hoofdkantoor van de Nationale Bank is omgegaan. Had er een school of een chique shoppingcentrum van gemaakt met trendy winkels, zoals het oude Postkantoor in Amsterdam. Dat had tenminste een bijdrage geleverd aan de buurt. Om ieder historisch gebouw te verbouwen tot museum of cultureel centrum is op de lange duur geen oplossing. Ten eerste zullen de gebouwen zelf de fondsen niet kunnen opbrengen voor hun onderhoud, ten tweede zijn ze nogal geïsoleerd van hun omgeving. Terwijl het belangrijk is dat een gebouw leeft, gebruikt wordt en juist onderdeel is van zijn omgeving. Een beetje ‘out of the box thinking’ maakt het allemaal wat spannender. Maar ja, je mag eigenlijk al blij zijn als zo’n gebouw opgeknapt wordt natuurlijk.”

Indonesische stedenbouw begin 20e eeuw
Behalve naar de prachtige Jugendstil en Art Deco gebouwen gaat Paulines hart uit naar de stedenbouw van de eerste helft van de twintigste eeuw. Al voor de oorlog was er sprake van stedenbouw door Nederlandse architecten. Na de onafhankelijkheid van Indonesië bleven veel architecten in de Republiek werkzaam. Toen echter in 1957 alle Nederlanders Indonesië moesten verlaten vanwege het conflict over het toenmalige Nieuw Guinea, werden andere buitenlandse architecten aangetrokken, met name Amerikaanse. Deze verandering verklaart waarom veel Indonesische steden een tamelijk Amerikaans karakter hebben gekregen en het Europese karakter van veel steden nogal eens verloren is gegaan.

Thomas Karsten werd beschouwd als dé deskundige op het gebied van stedenbouw. Hij was de bedenker van de uitbreidingsplannen van Semarang en Malang. Zo ook werd veel later de satelietstad Kebajoran Baru ontwikkeld, de stad in het groen, even buiten Jakarta. Na de bouw van Senayan voor de Asian Games van 1962, werd Kebajoran Baru geleidelijk ingelijfd bij Jakarta.

Samen met Henri Maclaine Pont wordt Karsten beschouwd als een van de meest vooraanstaande architecten en theoretici uit het begin van de 20e eeuw in Nederlands-

Indië. Beiden genieten in Indonesië een status die gelijk is aan die van Berlage in Nederland. In Nederland weten architecten en architectuurhistorici echter helaas niet wie ze zijn. Het is spijtig dat veel creaties van Nederlandse architecten plaats hebben gemaakt voor nieuwbouw zonder een spoor van het oude gebouw achter te laten.

Mooie gebouwen, mooie steden?

Pauline merkt op dat de verrassing van gebouwen vaak aan de binnenkant zit. Prachtige details zijn nog vaak te vinden in gebouwen. Zo ontdekte ze onlangs in Surabaya een schitterend glas-in-lood raam in het kantoor van de Algemene Nederlands-Indische Electriciteits Maatschappij. Wie oplet ziet dat de gebouwen van vroeger een doordacht natuurlijk ventilatiesysteem hadden, en dat waar mogelijk gebruik werd gemaakt van natuurlijke omstandigheden, bijvoorbeeld van een rivier ter verkoeling.

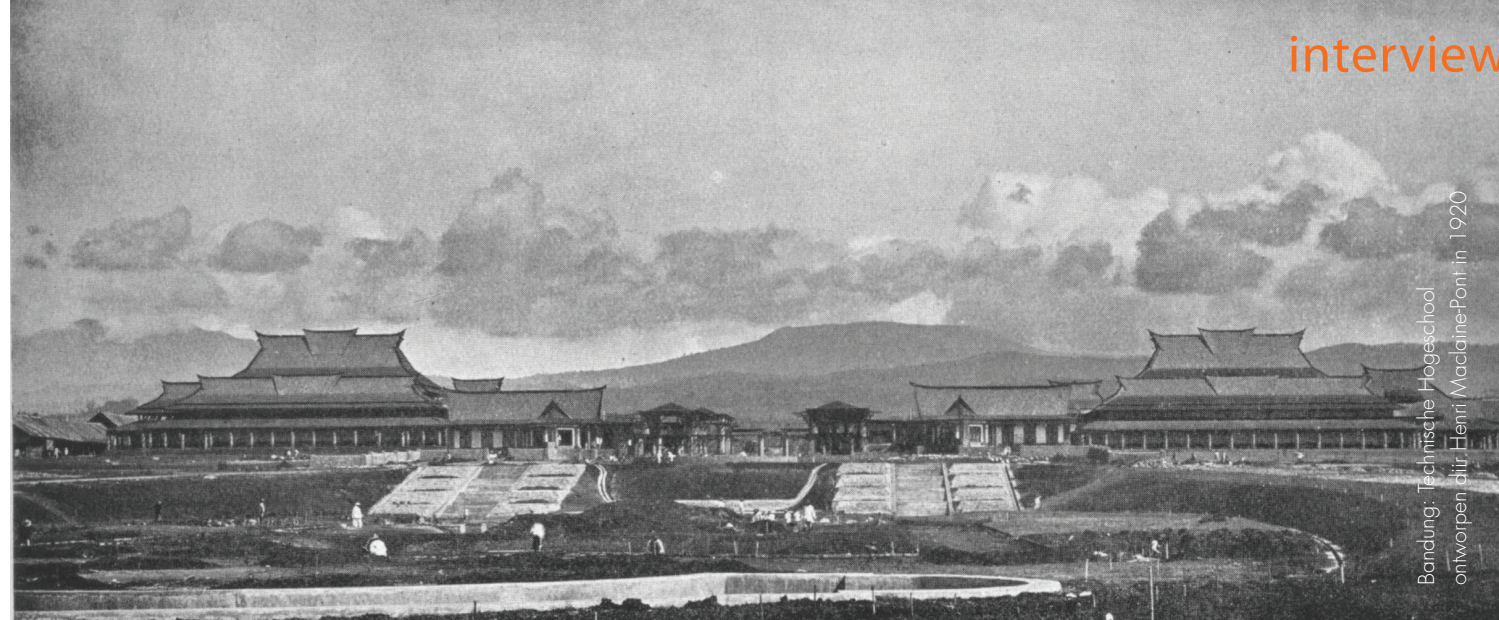
Bandung werd vroeger het ‘Parijs van het Oosten’ genoemd. Daar is weinig meer van overgebleven. De binnenstad zit vol outlets, weliswaar soms nog in oude gebouwen, maar die zijn vaak monsterlijk verbouwd. Als je nu loopt door de Jalan Braga in Bandung, vroeger een van de mooiste straten van Bandung, dan staat het huilen je nader dan het lachen. Maar, Toko de Vries wordt gerenoveerd en er zijn nieuwe plannen voor de voormalige sociëteit. Zou er dan toch iets gebeuren?

De meest authentieke stad van Java?

Pauline kiest voor Solo: niet veel koloniale gebouwen maar sympathiek en rustig. Hoewel voor het voormalige Nederlandse fort plannen bestaan voor een shoppingmall en een hotel...

Architectuur reis

Pauline heeft van haar passie haar beroep gemaakt. Buiten haar werk voor diverse Nederlandse en Indonesische universiteiten organiseert ze architectuurreizen door Java. Aan een groep van 12-20 mensen laat ze de koloniale architectuur van Java zien. Lokale deskundigen vertellen hun verhaal en geven inkleuring aan gebouwen en steden. U kunt meer over deze reis te weten komen via haar website: www.knstwrk.nl. De site is ook de moeite van een bezoek waard als u meer wilt weten over koloniale architectuur en stedenbouw. ☂

Bandung: Technische Hogeschool ontworpen door Henri Maclaine-Pont in 1920